

Jemielity, Witold

Organizacje katolickie w parafiach dekanatu ostrołęckiego 1925-1939

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 22, 43-63

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

*Ks. Witold Jemielity**

ORGANIZACJE KATOLICKIE W PARAFIACH DEKANATU OSTROŁĘCKIEGO 1925-1939

W okresie międzywojennym nastąpił rozwój organizacji katolickich, dawniej istniejących i nowych. W latach trzydziestych organizacje te zostały skupione w jednej, zwanej Akcją Katolicką, przy zachowaniu pewnej odrębności w wypełnianiu swoich celów ustawowych. Autor zamierza omówić zagadnienie w ramach dekanatu ostrołęckiego, który liczył czternaście parafii: Czarnia, Czerwin, Dąbrówka, Kadzidło, Kleczkowo, Lipniki, Łyse, Myszyniec, Nowa Wieś, Ostrołęka, Piski, Rzekuń, Troszyn i Zalas. W omawianym czasie należały one do diecezji łomżyńskiej. W Archiwum Diecezjalnym w Łomży zachowały się akta tych parafii, z wyjątkiem Rzekunia i Troszyna¹. W opracowaniu zostaną przedstawione organizacje poczynając od najstarszych, na ile zachowały się o nich dane w Archiwum. Autor nie omawia organizacji szkolnych.

BRACTWO RÓŻAŃCA. *Czarnia.* 1914 r., 1926 r., 1934 r. – jest Bractwo Różańcowe. *Dąbrówka.* 1914 r. – jest Bractwo Różańcowe, założone od czasów niepamiętnych, skupia 60 osób, w niedziele i świę-

* prof. zwyczajny, Wiceprezes Łomżyńskiego Towarzystwa Naukowego im. Wagów.

¹ W Archiwum Diecezjalnym w Łomży (skrót: ArŁm), w Zespole: Parafie okresu międzywojennego, omawiane parafie posiadają sygnatury: Czarnia 9, Czerwin 10, Dąbrówka 14, Kadzidło 26, Kleczkowo 28, Lipniki 38, Łyse 43, Myszyniec 47, Nowa Wieś 49, Ostrołęka 53 i 54, Piski 49, Zalas 78.

ta śpiewają różaniec i pieśni, składki członkowskiej nie chcą płacić. *Kleczkowo*. 1914 r., 1926 r., 1931 r. – jest Bractwo Różańcowe. *Lipniki*. 1911 r. – jest Bractwo Różańcowe, liczy około 200 osób. *Myszyniec*. 1914 r. – Bractwo Różańca liczy 200 członów; 1926 r., 178, 179 r. – są tak zwani bracia i siostry różańca, śpiewają różaniec i towarzyszą ze światłem w procesji z Najświętszym Sakramentem; 1938 r. – jest Bractwo Różańcowe. *Nowa Wieś*. 1926 r. – proboszcz prosił biskupa o kanoniczną legalizację Bractwa Różańcowego. *Ostrołęka*. 1914 r. – jest Bractwo Matki Boskiej Różańcowej, liczy 300 osób; 1931 r. – jest Bractwo św. Różańca. *Piski*. 1914 r. – jest Bractwo Różańca od 1717 r., liczy 302 miejscowych i 25 z obcych parafii, wpisowe 2 zł i składka roczna 2 zł; 1926 r. – jest Bractwo Różańcowe od 1717 r., ani śladu erekcji, obecnie członków nie posiada².

ŻYWY RÓŻANIEC. *Czarnia* 1932 r. – w parafii jest 50 kótek Żywego Różańca; 1934 r. – proboszcz prosi biskupa o nominacje na dyrektora Unii Żywego Różańca i o kanoniczną erekcję tejże Unii. *Czerwin*. 1939 r. – Żywy Różaniec. *Lipniki*. 1926 r. – jest żywy Różaniec. *Łyse*. 1932 r. – jest Żywy Różaniec. *Myszyniec*. 1939 r. – cała parafia jest zorganizowana w Kółkach Różańcowych Żywego Różańca. Księża odwiedzają poszczególne kółka w każdej wsi i miewają tam odpowiednie pogadanki, odwiedzają w niedziele po nabożeństwie. *Nowa Wieś*. 1931 r. – są kółka różańcowe. *Zalas*. 1935 r. – jest Żywy Różaniec³.

W 1934 r. Kuria poinformowała proboszczów o tym, że winni posiadać nominację na Dyrektora Żywego Różańca, a gdzie jest Unia Żywego Różańca, to nominacje na Dyrektora tejże Unii. Jeśli zaś istnieje w parafii kanonicznie erygowane Bractwo Różańcowe, wówczas Promotor Bractwa jest Dyrektorem Unii Żywego Różańca na mocy samego prawa. W 1936 r. Kuria podała do wiadomości, że od stycznia wychodzi kwartalnik „Informator Różańcowy”⁴.

² ArŁm, sygn. 9 k. 9, sygn. 14 k. 10, sygn. 28 k. 9, 17, 107, sygn. 38 k. 23, sygn. 43 k. 9, sygn. 47 k. 172, sygn. 49 k. 31, 53 k. 9, 110, sygn. 59 k. 14, 35.

³ ArŁm, sygn. 9 k. 57, 178, sygn. 10 k. 192, sygn. 38 k. 23, sygn. 47 k. 159, sygn. 49 k. 50, sygn. 78 k. 66.

⁴ Rozporządzenia Urzędowe Kurii Diecezjalnej (skrót: RUŁKD) 1934 s. 181, 1936 s. 113.

TRZECI ZAKON ŚW. FRANCISZKA. *Czarnia*. 1914 r. – jest 200 członków, 1926 r. – 20 mężczyzn i 120 kobiet. *Czerwin*. 1926 r. – są nieliczne osoby, 1939 – jest III Zakon. *Dąbrówka*. 1914 r. – tercjarzy i tercjarek około 100. *Kadzidło*. 1914 r. – jest 1395 mężczyzn i kobiet. *Kleczkowo*. 1914 r. – 55 osoby 1931 r. – jest III Zakon. *Lipniki*. 1926 r. – jest III Zakon. *Łyse*. 1914 r. – 70 osób, . 1926 r. -są tercjarze. *Myszyniec* 1926 r. – jest 200 osób żyjących nie według ustaw tercjarских, ksiądz prosi biskupa o pozwolenie na zaprowadzenie kanoniczne kongregacji tercjarskiej (w tym roku i w latach następnych również inni proboszczowie prosili o to biskupa). *Nowa Wieś*. 1914 r. – 1 mężczyzna i 39 kobiet,. 1926 r. – kilkaset pobożnych kobiet. *Ostrołęka*. 1926 r., 1931 r. – jest III Zakon. *Piski*. 1914 r. – 1 mężczyzna, kilka kobiet i panien. *Zalas*. 1926 r. – 30 osoby, 1932 r. – 78 osoby⁵.

BRACTWO TRÓJCY PRZENAJSWIĘTSZEJ. *Czerwin*. 1914 r. – jest od dawna, 343 osoby, 1926 r. – jest⁶.

ARCYBRACTWO NAJŚWIĘTSZEGO SAKRAMENTU. *Czarnia*. 1914 r. – jest. *Kleczkowo*. 1914 r. – jest. *Ostrołęka*. 1914 r. – jest. *Czerwin*. 1915 r. – jest od 1906 r. *Nowa Wieś*. 1914 r. – 303 osoby⁷.

STOWARZYSZENIE PAŃ MIŁOSIERDZIA pod wezwaniem św. Wincentego a Paulo. W grudniu 1929 r. bp Łukomski wystosował do diecezjan list pasterski na temat ogólnej biedy ludzi i ich potrzeb. Poleciał duchowieństwu, aby założyli przy swoich kościołach parafialnych bractwo dobroczynne pod nazwą: Stowarzyszenie Pań Miłosierdzia pod wezwaniem św. Wincentego a Paulo, i aby dokonali erekcji kanonicznej bractwa. W 1937 r. biskup stwierdził, że w latach ubiegłych akcja dobroczynna przeprowadzona przez Stowarzyszenie św. Wincentego a Paulo przyniosła wielką ulgę ubogim i bezrobotnym. Znów są potrzeby z racji nieurodzaju w tym roku. Niech księża zachęcą Stowarzyszenie

⁵ ArŁm, sygn. 9 k. 9, 57, sygn. 10 k. 22, 192, sygn. 14 k. 10, sygn. 26 k. 30, sygn. 28 k. 9, sygn. 38 k. 45, sygn. 43 k. 9, sygn. 49 k. 8, 25, sygn. 53 k. 110, sygn. 59 k. 12, sygn. 78 k. 13, 44.

⁶ ArŁm, sygn. 10 k. 15.

⁷ ArŁm, sygn. 9 k. 9, sygn. 10 k. 15, sygn. 28 k. 9, sygn. 49 k. 8.

jak i osoby wspierające do pomocy potrzebującym⁸. W aktach parafii dekanatu ostrołęckiego nie ma wzmianek o tym Stowarzyszeniu.

ARCYBRACTWO NAJŚWIĘTSZEGO SERCA JEZUSA. *Ostrołęka*. 1931 r. – jest. *Kadzidło*. Zostało erygowane w 1927 r., liczy siostr 103, składka miesięczna wynosi 20 gr., ksiądz zalecił połowie członków prenumeratę pisemka⁹.

STOWARZYSZENIE MŁODZIEŻY POLSKIEJ. Bp St. Łukomski w dekretach powizytacyjnych z 1931 i 1932 r. pisał: *Czarnia*. 1932 r. Ucieszyłem się, gdy znalazłem parafialne SMP męskie i żeńskie, które aby rozwijały się coraz więcej dla dobra tej młodzieży oraz na pomoc Kościoła i rodziców. W obecnych niebezpiecznych czasach organizowanie młodzieży pod sztandarem religijnym i oświatowym jest bardzo potrzebne, aby uchronić młodzież przed złymi wpływami. *Dąbrówka*. 1932 r. Pragnę mieć w tej parafii, jak już są w innych SMP. Zachęcam tak ks. proboszcza jak młodzież do zorganizowania tych Stowarzyszeń i zapisywania ich do związku diecezjalnego. *Kadzidło*. 1932. Ucieszył mnie widok młodzieży zorganizowanej w SMP. Pragnąłbym, aby wszystka młodzież należała do tego Stowarzyszenia. *Kleczkowo*. 1931. Obecne czasy są niebezpieczne szczególnie dla młodzieży. Wyciągają po nią ręce różni ludzie, różne partie, różne organizacje. Pragną one zawładnąć młodzieżą, aby jej użyć dla przeprowadzenia celów prywatnych lub religijności wrogich. Dlatego nawołuję młodzież, aby się skupiła w SMP, które to Stowarzyszenie polecam ks. proboszczowi założyć, tak jak ono istnieje już w innych parafiach. *Lipniki*. 1932. Nie zastałem w parafii SMP, czyli Stowarzyszenia, które jako wybitnie katolickie ma pomagać duszpasterzowi, rodzicom i samej młodzieży w dobrym religijnym jej wychowaniu. Gdy już prawie wszystkie parafie to Stowarzyszenie posiadają, nie może między nimi zabraknąć parafii Lipniki, bo parafia ta byłaby pozbawiona jednego z najskuteczniejszych środków do umoralnienia młodzieży. *Łyse*. 1932. Dla młodzieży jest konieczne SMP, mające za zadanie wychować dobrych katolików, dobrych dzieci względem rodziców i dobrych obywateli. Ufam, że także w parafii Łyse takie Stowarzyszenie niebawem powsta-

⁸ RułKD 1929 s. 1, 1937 s. 183.

⁹ ArŁm, sygn. 26 k. 41, sygn. 53 k. 110.

nie. *Myszyniec*. 1932 r. Dla religijności parafian przyczyniają się różne bractwa oraz SMP. Pierwsze pielęgnują przede wszystkim modlitwę, drugie obok modlitwy jeszcze chrześcijańskie wychowanie młodzieży. Przy rozwoju bractw i SMP będzie się w parafii dobrze działo i przewrotność nie znajdzie do niej dostępu. *Zalas*. 1932 r. Jest potrzeba łączenia się w bractwa i stowarzyszenia religijne, aby przez nie nabywali i pogłębiali pobożność. Młodzież powinna mieć swoje SMP. Polecam założyć SMP, jeśli to jest możliwe. W 1931 r. w parafii Nowa Wieś istniały dwie straże ogniowe, które, zdaniem proboszcz były jednocześnie Stowarzyszeniem Młodzieży Katolickiej. Ksiądz otrzymał z Kurii pouczenie, aby prowadził młodzież według statutu Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej, jakkolwiek ta sama młodzież może także należeć do straży ogniowej¹⁰.

ARCYBRACTWO MATEK CHRZEŚCIJAŃSKICH. Zaprowadził je w 1929 r. bp Łukomski. Pisał do diecezjan, że zadaniem Arcybractwa jest pouczanie matek o sposobach dobrego prowadzenia dzieci oraz pobudzania ich do modlitwy o łaski Boże dla całej rodziny. Na czele arcybractwa w parafii stoi dyrektor i rada, w skład której wchodzi: przewodnicząca, jej zastępczyni, sekretarka i skarbniczki. Członkiem arcybractwa może być każda niewiasta, mężatka, wdowa, bezdzietna. Przyjęcie do arcybractwa dokonuje się uroczyście w kościele. Nowo przyjęta osoba zostanie zapisana do księgi i otrzyma kartę wpisową. Na comiesięcznych spotkaniach jest modlitwa, czytanie duchowne lub nauka o wychowaniu dzieci, zbiera się składkę dobrowolną na wspieranie ubogich i chorych matek. Raz do roku jest walne zebranie¹¹. W formularzu wizytacji biskupich było pytanie dotyczące tego arcybractwa, co świadczy o zainteresowaniu nim biskupa. W 1931 r. w *Czarni*, w 1933 r. w parafii *Nowej Wsi* biskup polecał założyć to Arcybractwo, 1931 r. istniało ono w *Dąbrówce*, *Kadzidle*, *Ostrołęce*, *Piskach*. W 1938 r. wikariusz z Kadzidła miewał do kobiet pogadanki o wychowaniu dzieci i konferencje w kościele, panie posiadały „ma-

¹⁰ ArŁm, sygn. 9 k. 57, sygn. 14 k. 68, sygn. 26 k. 83, sygn. 28 k. 63, sygn. 38 k. 25, sygn. 43 k. 144, sygn. 47 k. 122, sygn. 49 k. 51, 58, sygn. 78 k. 51.

¹¹ RULKD 1929 s. 51, 1930 s. 32.

leńskie dyplomiki”. Ksiądz zaznaczył, iż była to inna organizacja niż Katolickie Stowarzyszenie Kobiet¹².

INNE BRACHTWA. *Myszyniec*. 1932 r. Straż Honorowa Najświętszego Serca Jezusa. Apostolstwo Modlitwy. *Kleczkowo*. 1928 r. Św. Anny. 1932 r. Kółko Stowarzyszenia Służek Maryi. Kółka mariologiczne dzieci 17. *Ostrołęka*. 1931 r. Bractwo św. Wincentego. Bractwo Miłosierdzia. *Kadzidło*. 1926 r. Jest statut z 1778 r. Są w niewielkiej liczbie, przeważnie starsze kobiety. W 1933 r. proboszcz z Myszyńca prosił biskupa o kanoniczną erekcję Bractwa Godziny Świętej. Otrzymał odpowiedź, iż wobec istnienia na terenie jego parafii już pięciu stowarzyszeń religijnych, a wśród nich nawet dwóch pokrewnych, nie jest wskazane zaprowadzać jeszcze jedno, raczej należy intensywniej rozwijać już istniejące¹³.

ZWIĄZEK KATOLICKI. Związek Katolicki został założony w 1906 r. Dążył do oparcia na nauce Chrystusa wszelkich objawów życia w dziedzinie duchowej, społecznej i ekonomicznej. Podobnie z w 1906 r. powstało Stowarzyszenie Robotników Chrześcijańskich. Według statutu, miało ono na celu podniesienie stanu robotniczego pod względem religijno-moralnym, umysłowym, społecznym i narodowym¹⁴. W formularzu wizytacji biskupiej 1914 r. było pytanie: Czy jest w parafii Związek Katolicki i inne stowarzyszenia o podobnych celach, ile członków liczy Związek i jakie instytucje popiera¹⁵. *Czerwin* 1914 r. – nie ma. *Kadzidło* – nie ma. *Myszyniec* – nie ma¹⁶. W 1932 r. w Ostrołęce ks. Walter organizował Stowarzyszenie Robotników Chrześcijańskich. Miał nadzieję, że spośród obecnych w mieście kilku-

¹² ArŁm, sygn. 10 k. 120, sygn. 14 k. 83, sygn. 26 k. 233, sygn. 49 k. 50, sygn. 53 k. 110.

¹³ ArŁm, sygn. 9 k. 57, sygn. 26 k. 33, sygn. 28 k. 9, sygn. 38 k. 117, sygn. 47 k. 133.

¹⁴ r. Bender, *Chrześcijańska myśl i działalność społeczna w zaborze rosyjskim w latach 1865-1918*, w: *Historia katolicyzmu społecznego w Polsce*, Warszawa 1981, s. 219, 229.

¹⁵ ArŁm, sygn. 10 k. 14.

¹⁶ ArŁm, sygn. 10 k. 14, sygn. 26 k. 30, sygn. 38 k. 23.

set robotników swój akces do Stowarzyszenia może zgłosić kilkadziesiąt, w Wojciechowicach było jej 40 członków¹⁷.

DZIEŁO ROZKRZEWIANIA WIARY. W 1927 r. bp Łukomski przekazał wiernym zachętę papieża, by zapisywali się do istniejącego Stowarzyszenia pod nazwą „Dzieło Rozkrzewiania Wiary”. Od siebie biskup dodał, iż należy utworzyć parafialne koła Dzieła Rozkrzewiania Wiary i zbierać ofiary na misje zagraniczne. Dzieło Rozkrzewiania Wiary obejmuje trzy organizacje ściśle i zgodnie z sobą złączone: a) Związek Misyjny Duchowieństwa, b) Dzieło Rozkrzewiania Wiary dla dorosłych, c) Dzieło Dzieciństwa Pana Jezusa dla dzieci. Dla starszych jest czasopismo „Pobudka misyjna” miesięcznik, dla dzieci Roczniki Dzieła św. Dzieciństwa Pana Jezusa” dwumiesięcznik¹⁸. W aktach parafii dekanatu ostrołęckiego nie wspomniano o tej organizacji.

AKCJA KATOLICKA. Zadania Akcji Katolickiej sformułował papież Pius XI w encyklice *Ubi arcano* z 1922 r., postulując odnowienie życia katolickiego w rodzinie i społeczeństwie przez chrystianizację wszystkich dziedzin życia. Organizacyjne rozwiązania Akcji Katolickiej dostosowywano do warunków poszczególnych krajów. W 1930 r. w Polsce erygowano Naczelny Instytut Akcji Katolickiej z siedzibą w Poznaniu. W latach 1930-1932 ordynariusze poszczególnych diecezji powoływali diecezjalne instytuty Akcji katolickiej. Najniższą komórką organizacyjną była Parafialna Akcja Katolicka w zarządzie której zasiadał asystent kościelny, prezes, wiceprezes i sekretarz. Członkami zarządu byli prezesi stowarzyszeń Akcji Katolickiej: Stowarzyszenia Mężów, Kobiet, Młodzieży Męskiej i Młodzieży Żeńskiej, ponadto przedstawiciele stowarzyszeń pomocniczych. Organizacje te powstały z przekształcenia i dostosowania do celów Akcji Katolickiej istniejących organizacji¹⁹. W 1929 r. bp Łukomski pisał do wiernych swojej diecezji o tym, że Akcja Katolicka dotyczy silniejszego zespolenia świeckich z duchowieństwem dla obrony i wzmocnienia zasad katolickich w życiu jednostek i w działaniu publicznym. W tym celu mają się po-

¹⁷ ArŁm, sygn. 53 k. 135.

¹⁸ RUŁKD 1927 s. 69.

¹⁹ W. Zdaniewicz, Akcja Katolicka, w: Historia katolicyzmu społecznego w Polsce, Warszawa 1981, s. 419, 424, 426.

łączyć wszystkie organizacje katolickie w jeden wielki Związek Akcji. Dekret założenia Akcji Katolickiej w diecezji łomżyńskiej podpisał biskup 21 września 1931 r. Między innymi biskup zaznaczył, że Zarząd Parafialnej Akcji Katolickiej nie może się wtrącać do wewnętrznych spraw organizacji przyjętych do Akcji Katolickiej²⁰. W formularzu wizyty dziekana w parafii było pytanie: Czy jest Zarząd Parafialnej Akcji Katolickiej. *Piski*. 1934 r. – jest. *Dąbrówka*. 1935 r. – nie ma, 1936 r. – jest²¹. Oto przykład władz terenowej Akcji Katolickiej w 1938 r. w parafii Myszyniec: Zarząd Męski: prezes Ignacy Kozon, skarbnik Teofil Kuras, naczelnik Józef Brzostek, sekretarz Franciszek Drężek i gospodarz Franciszek Szewczyk. Zarząd Żeński: prezeska Anna Zawrotna, skarbniczka Ludwika Zdieszkówna, gospodyni Antonina Rorkówna, sekretarka Leokadia Olbrysiówna, bibliotekarka Waleria Brzostkówna i naczelniczka Marianna Drozdówna. Oba Zarządy prosiły biskupa o pozostawienie w parafii ich patrona, ks. Rogalskiego, który przez półtora miesiąca zorganizował ponad 150 druhów i 250 druchen. Jego odejście osłabi te Stowarzyszenia, tymczasem „prawie każda wioska była i jest jeszcze napełniona Strzelcem, tym nieustannym wrogiem naszego Stowarzyszenia”. Bp Łukomski jednak zabrał wikariusza z Myszyńca. Na piśmie Zarządu widniała pieczęć, w środku koła był napis „GOTÓW”, wokół koła „STOWARZYSZENIE POLSKIEJ MŁODZIEŻY MĘSKIEJ W DĄBROWACH”²². Stowarzyszenia posiadały swój sztandar. Dnia 19 maja 1935 r. Oddziały Męski i Żeński Akcji Katolickiej w Czarni (razem 168 członków) urządziły poświęcenie sztandaru. Na to poświęcenia miało przybyć ponad 1000 młodzieży z Myszyńca, Kadzidła i Czarni. Prezes Józef Młynowski, prezeska Weronika Zapadka i asystent ks. Romuald Jałbrzykowski prosili biskupa o błogosławieństwo²³.

W czasopiśmie „Akcja Katolicka Diecezji Łomżyńskiej” w 1934 r. wskazano na odniesienie się do innych organizacji religijnych, czytamy:

²⁰ RUŁKD 1929 s. 16, 1931 s. 295, 1932 s. 6, 135, 179, 1933 s. 26, 1934 s. 157, 179, 1935 s. 20, 53, 105, 125, 136, 1936 s. 33, 1938 s. 149.

²¹ ArŁm, sygn. 14 k. 134, 151, 59 k. 178.

²² ArŁm, sygn. 47 k. 128.

²³ ArŁm, sygn. 9 k. 184.

W skład Akcji Katolickiej wchodziły tylko cztery organizacje: Katolickie Stowarzyszenia Mężów, Kobiet, Młodzieży Męskiej i Żeńskiej. Lecz nie jest wykluczona, owszem pożądana, potrzeba i konieczna pomoc i współpraca organizacji religijnych: Żywego Różańca, Tercjarstwa, Apostolstwa Modlitwy, Arcybractwa Matek Chrześcijańskich, Stowarzyszenia Pań św. Wincentego a Paulo. Głównie Żywy Różaniec jako organizacja stanowa powinien być dobrze zorganizowanym przedszkolem Akcji Katolickiej. Organizacje katolickie mają wychowywać i przygotowywać apostołów świeckich do Akcji Katolickiej w każdej parafii. Zarządy Parafialne Akcji Katolickiej będą usilnie popierać organizacje religijne, mieć z nimi stały kontakt i wspierać się wzajemnie we wszystkich poczynaniach i pracach nad wyrobieniem i podniesieniem poziomu życia wewnętrznego. Katolicki front ma być zwarty i mocny. W tym czasopiśmie, wychodzącym raz na miesiąc, można prześledzić działalność Akcji Katolickiej: powstawanie kolejnych oddziałów Mężów, Kobiet, Młodzieży Męskiej i Żeńskiej, władze centralne i poszczególnych oddziałów, zawody sportowe, akademie, wystawy, przebieg uroczystości kościelnych i cywilnych z udziałem członków Akcji Katolickiej. Miesięcznik wychodził od września 1934 r. do o wojny, liczył około 20 stron. Cała Akcja Katolicka obchodziła swoje święto patronalne w uroczystość Chrystusa Króla, oddziały Młodzieży Męskiej i Żeńskiej na św. Stanisława Kostkę. Wszystkich zachęcano do spowiedzi i komunii, a po nabożeństwie do udziału w przygotowanej akademii²⁴. Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej a potem Stowarzyszenie Katolickie Młodzieży Męskiej i Żeńskiej urządzały akademie z okazji wydarzeń kościelnych i religijnych. W 1927 r. odbyło zjazd związkowy w dniach 30.06 – 1 i 2 lipca w Łomży, zjazdy okręgowe w Bargłowie 15.08, w Ostrołęce 19.08, poświęcenia sztandarów w Łapach i Wysokiem Mazowieckiem. W 1932 r. w rocznicę obioru i koronacji papieża we wszystkich parafiach zorganizowano uroczystą akademię papieską, w 1932 r. to samo z racji 10-lecia pontyfikatu Piusa XI, potem w 12. rocznicę obioru papieża, w święto Chrystusa Króla. Odbywały się

²⁴ Akcja Katolicka Diecezji Łomżyńskiej 1934, nr 3, s. 3. Czasopismo jest dostępne w Bibliotece Seminarium Duchownego w Łomży.

też akademie w rocznice „Cudu nad Wisłą”²⁵. Akacja Katolicka obchodziła swoje święto patronalne w uroczystość Chrystusa Króla, oddziały Młodzieży Męskiej i Żeńskiej dodatkowo na św. Stanisława Kostkę. Wszystkich zachęcano do spowiedzi i komunii, a po nabożeństwie do udziału w akademii. Z niektórych parafii dekanatu ostrołęckiego są dane o ilości członków Stowarzyszenia Mężów, Kobiet, Młodzieży Męskiej i Żeńskiej.

W tym zestawieniu trzeba wziąć pod uwagę liczbę wiernych w poszczególnych parafiach, dorosłych i dzieci. W 1938 r.: Czarnia 3666, Czerwin 4570, Dąbrówka 1454, Kadzidło 10280, Kleczkowo 3310, Lipniki 3535, Łyse 3495, Myszyniec 12335, Nowa Wieś 3035, Ostrołęka 11425, Piski 2800, Rzekuń 9130, Troszyn 3370, Zalas 3079 parafian. Najwięcej członków liczyły Stowarzyszenia w dużych parafiach, co jest oczywiste, a pośród małych parafii wyróżniały się Czarnia i Zalas.

Rozwijające się liczebnie organizacje potrzebowały miejsca do spotkań. W formularzu wizyt dziekana było pytanie: Czy jest w parafii Dom katolicki lub sala parafialna. Jeśli nie, gdzie odbywają się zebrania stowarzyszeń Akcji Katolickiej. Oto odpowiedzi. *Czerwin* 1935 r. – Jest sala parafialna. *Dąbrówka* 1937 r. – Dziekan poleca budowę sali parafialnej, której potrzebę tak mocno odczuwają organizacje katolickie. *Kadzidło* – w 1935 r. zbudowano Dom katolicki. *Łyse* 1934 r. – Zebrania odbywają się w jednej sali na organistówe. 1935 r. – Ponieważ stan majątku kościelnego jest dosyć dobrze postawiony, dążymy do budowy Domu katolickiego, którego brak już dzisiaj parafie odczuwają. Dom takowy ułatwiłby prowadzenie Oddziałów Akcji Katolickiej, bo wskutek szczupłej salki niewiele osób może w niej się pomieścić. Do budowy domu przystąpiono w 1938 r. *Myszyniec* 1938 r. – Jest sala parafialna w Domu katolickim. *Nowa Wieś* 1931 r. – Proboszcz przedstawia plan budowy Domu katolickiego, w 1935 r. – zebrania odbywały się w kancelarii parafialnej. *Ostrołęka* – w 1929 r. parafia odzyskała część budynku poklasztorowego i przeznaczyła na dom parafialny. Po otrzymaniu wiadomości o tym, biskup pisał: Nowoczesne duszpasterstwo po-

²⁵ RULKD 1927 s. 138, 1929 s. 26, 131, 1932 s. 2, 1934 s. 5, 1936 s. 147, 171, 1938 s. 150.

Rok	Mężowie			Kobiety			Męskie			Żeńskie						
	34	35	36	37	34	35	36	37	34	35	36	37				
Czarnia	57	57		47	90	90		105	56	56		105	114	114	100	
Czerwin	0	25	26	30	52	50	50	60	20	24	22	32	0	34	24	43
Dąbrówka		10	10	10	25	25	25	25		25	10	10		20	20	20
Kadzidło	0		70	70	183	170	150	37		80	60		27		160	169
Kleczkowo			46				73				9				16	
Lipniki	??															
Łyse		38	48	46		0	0	0		9	36	19		53	67	65
Myszyniec				56				80				19				72
N. Wieś		17	16	17		165	145	142		62	32	35		101	40	43
Ostrołęka	248	237	146	184	312	489	273	247	272	172	157	180	297	247	223	270
Piski		40	30	50		70	50	100		28	18	18		35	21	24
Rzekuń	??															
Troszyn	??															
Zalas	60	60	60	80	0	0	0	0	40	50	77	74	0	70	75	87

Źródło: ArŁm, sygn. 9 k. 184, 215, sygn. 10 k. 152, 158, 179, 192, sygn. 14 k. 151, 181, 188, sygn. 26 k. 175, 212, 238, sygn. 28 k. 136, sygn. 43 k. 198, 208, 217, sygn. 47 k. 153, sygn. 49 k. 51, 86, 106, sygn. 54 k. 166, 188, 256, sygn. 59 k. 190, 218, 238, sygn. 78 k. 61, 70, 75, 78.

trzeba takiego domu, ażeby w nim miały przytułek organizacje katolicko-społeczne. 1936 r. – Potrzebny jest dekanalne dom rekolekcyjny, gdzie kilka razy do roku odbywają się kursy poszczególnych oddziałów Akcji Katolickiej z całego dekanatu. Siłą rzeczy na centrum dekanatu ciąży obowiązek prowadzenia rekolekcji zamkniętych z całego terenu, i my to robimy. *Piski* 1931 r. – Proboszcz gromadzi kandydatów do SMP w domu parafialnym, 1936 r. – Dziekan poleca pokryć dachem kamienny budynek parafialny, urządzić sale ogólna i poszczególne sekretariaty dla oddziałów Akcji Katolickiej. *Zalas* 1935 r. – Domu i sali nie ma. Latem przy pięknej pogodzie zebrania odbywają się na cmentarzu przy kościele, w innym czasie w domach w każdej wsi poszczególnie²⁶. *Ostrołęka* 1936 r. – Świeccy sami przypominają nam kapłanom terminy zebrań i kolejność różnych prac. Wyrobili już obowiązkowość w Akcji Katolickiej, rozumieją celowość tej pracy. *Piski* 1936 r. – Dni dla Akcji Kat. Dla młodzieży męskiej i żeńskiej są wyznaczone, na zebrania przychodzą. Także są wyznaczone dni na zebrania Stronnictwa Narodowego²⁷.

KSIĘGI. Poszczególne organizacje prowadziły własne księgi. W formularzu wizyt dziekana było pytanie: Czy bractwa istniejące w parafii posiadają spisy członków, księgi protokołów, księgi kasowe? Czy duszpasterze przedłożyli wszystkie księgi bractw i stowarzyszeń. Oto odpowiedzi. *Czarnia* 1935 r. – Przedłożył księgi Akcji Kat. *Dąbrówka* 1935 r. – III Zakon i Żywy Różaniec prowadzą spisy członków i kasowe księgi. *Myszyniec* 1932 r. – Po wizytacji parafii biskup polecił założyć księgę zebrań Matek Chrześcijańskich, III Zakonu, Różańca oraz dla tych księgi kasowe. *Nowa Wieś* 1935 r. – Dziekan polecił proboszczowi zaprowadzić księgę zebrań Akcji Katolickiej oraz oddzielnie dla oddziałów Mężów i Kobiet²⁸. W 1938 r. proboszcz parafii Kadzidło domagał się od byłego swojego wikariusza księgowości Katolickiego Stowarzyszenia Mężów i Kobiet Chrześcijańskich. Wikariusz dał odpowiedź na postawione mu

²⁶ ArŁm, sygn. 10 k. 166, sygn. 14 k. 102, 185, sygn. 26 k. 159, sygn. 43 k. 194, 195, 213, sygn. 47 k. 145, sygn. 49 k. 98, sygn. 49 k. 84, sygn. 54 k. 86, 226, sygn. 59 k. 106, 218, sygn. 78 k. 70.

²⁷ ArŁm, sygn. 54 k. 226, sygn. 59 k. 246.

²⁸ ArŁm, sygn. 9 k. 195, 14 k. 134, sygn. 47 k. 122, sygn. 49 k. 84.

zarzuty. Pisał, że nie mógł zabrać tego, czego od proboszcza nie otrzymał. Po jego przyjeździe na wikariat do Kadzidła, polecając mu prowadzić dwa Stowarzyszenia proboszcz nie przekazał mu żadnej księgowości, ale nawet nie dał żadnych bliższych wskazówek dotyczących stanu tych organizacji. Dla ułatwienia sobie pracy wikariusz sporządził spis Matek Chrześcijańskich, które zapisywały się do organizacji albo wykazały się posiadaniem dyplomów. Co do Mężów Katolickich, to sekretarz prowadził protokoły zebrań, nie ma natomiast innych ksiąg. Składek w tym Stowarzyszeniu nie było, chyba dobrowolne. Stowarzyszenie Matek Chrześcijańskich to inna organizacja niż Katolickie Stowarzyszenie Kobiet. W tej organizacji nie było żadnych składek ani obowiązkowych sprawozdań. W Kurii pod tym pismem jest notatka: Żeby na przyszłość podobnych spraw nie było, trzeba zadbać o to, aby zostały zaprowadzone dla wszystkich organizacji parafialnych potrzebne książki, opatrzone pieczęcią parafialną i podpisem księdza proboszcza. Proboszcz powinien przynajmniej od czasu do czasu w książki te wglądać i troszczyć się o należyte ich prowadzenie²⁹.

OŚWIATA, PRASA. W formularzu wizyty biskupiej z 1914 r. było pytanie o liczbę analfabetów w parafii. Oto odpowiedzi. *Czarnia*: Analfabetów większa połowa. *Czerwin*: Analfabetów obecnie $\frac{1}{4}$ parafian. *Kadzidło*: Nie mogę oznaczyć stałej liczby analfabetów. Wiem tylko, że z ogólnej liczby 2329 ludności męskiej umie czytać 1212 z ogólnej liczby 4465 żeńskiej umie czytać 2339, zaś pisać męskiej 1212 a żeńskiej 381. Reszta ludności przypada na dzieci. *Kleczkowo*: Analfabetów około 300. *Łyse*: Analfabetów 54%. *Myszyniec*: Wszystkich z małym wyjątkiem można zaliczyć do analfabetów, gdyż, jeżeli kto umie czytać, to tylko na „Wyborku” do nabożeństwa. *Nowa Wieś*: Analfabetów bardzo uzdo, $\frac{1}{3}$ czyta licho, a $\frac{2}{3}$ to analfabeci. *Ostrołęka*: Analfabetów bardzo dużo. *Piski*: Analfabetów 635. Gdy dodać tych, którzy licho czytają i przeczytanego mało rozumieją dojdzie do 2000, a takich co biegle czytają jest w parafii około 400 osób³⁰.

²⁹ ArŁm, sygn. 26 k. 233.

³⁰ ArŁm, sygn. 10 k. 14, sygn. 26 k. 31, sygn. 28 k. 87, sygn. 43 k. 9, sygn. 49 k. 9, sygn. 53 k. 9, sygn. 59 k. 12.

W okresie międzywojennym Państwo wprowadziło obowiązek szkolny dla wszystkich dzieci. Do rozwoju oświaty miały włączyć się parafie przez popieranie czytelnictwa. W formularzu wizytacji biskupiej było pytanie: czy jest biblioteka parafialna, ile liczy książek, ile osób wypożyczyło je. *Czarnia*: 1934 r. – 1936 r., biblioteki nie ma, 1937 r.: 15, czytelników 40, przeczytanych książek 15. *Czerwin*: 1934 r. czytelników 160, książek 60, przeczytanych 160, 1936 r. odpowiednio: 168, 70, 90. 1937 r. – 180, 70, 108. *Dąbrówka*: 1934 r. -300, 20, 60, 1935 r. – 305, 5, 20, 1936 r. -310, 5, 20, 1937 r. -320, 20, 35. *Kadziłto*: 1937 r. – 206, 6, 50. *Kleczkowo*: 1936 r. – 418, 46, 218 (w tym stałych 18), 1937 r. – 435, 60, 240. *Nowa Wieś*: 1935 r. - nie ma, 1936 r. – 50, 75, 30, 1937 r. – 113, 40, 83. *Ostrołęka*: 1934 r. – 492, 500, 1872, 1935 r. -460, 216, 245, 1936 r. -438, 156, 317. 1937 r. – 735, 625 czterokrotnie przeczytane. *Piski*: 1935 r. – 1200, 450, 200, 1936 r. – 1000, 300, 200, 1937 r. – 1000, 300, 350, *Zalas*: 1934-1937 r. nie ma³¹.

Szczegółne znaczenie dla rozwoju oświaty posiadała prasa. O tytuły czasopism i ich liczbę w parafii władze kościelne pytały już przed wojną. *Czarnia*: 1914 r. Pismo diecezjalne ludowe „Mazur” 1, 1926 r. – Głos Ludu, Grudziącka, Posiew, Święteczność, Zorza; razem do 50 egz. *Sprawa Katolicka* 1935 r. 70, 1937 r. 185, *Życie i Praca* 1934 r. 40, *Pisma Maryi* 80 (z 10 różnych pism). *Czerwin*: 1914 r. Nie ma pisma „Mazur”, tylko „Ameryka Echo” przesyłane do jednego parafianina. *Akcja katolicka* 1936 r. 5, *Kierownik Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży* 1936 r. 2, *Mały Dziennik* 1936 r. 12, *Misje katolickie* 1936 r. 14, *Młoda Polka* 1936 r. 10, *Posłaniec Serca Jezusa* 1934 r. 50, 1935 r. 70, 1936 r. 20, *Przyjaciel Młodych* 1934 r. 20, 1935 r. 20, *Rycerz Niepokalanej* 1934 r. 70, 1935 r. 70, 1936 r. 20, *Sprawa Katolicka* 1935 r. 70, 1935 70, 1936 r. 70, 1937 r. 70, *Wyzwolenie* 1937 r. 5. W 1937 r. dzienników 8, tygodników 20, miesięczników 40 egz. *Dąbrówka*: *Akcja Katolicka* 1935 r. 6, 1937 r. 5, *Dzwonek III Zakonu* 1935 r. 1, *Gazeta dla Kobiet* 1935 r. 1, 1937 r. 1, *Gazeta Święteczna* 1926 r. 3, *Głosy Katolickie* 1934 r. 1, *Młoda Polka* 1935 r.

³¹ Arłm, sygn. 9 k. 213, 241, sygn. 10 k. 157, 158, 178, 179, sygn. 14 k. 114, 150, 180, 188, sygn. 26 k. 176, 276, sygn. 28 k. 136, 153, sygn. 49 k. 77, 86, 90, 106, sygn. 53 k. 165, 180, 188, 255.

1, 1937 r. 1, Msza św. 1935 r. 1, 1937 r. 1, Na Wyżyny 1936 r. 1, 1937 r. 1, Przyjaciół Młodych 1935 r. 1, 1937 r. 1, Poślaniec Matki Boskiej Saletyńskiej 1926 r. 10, 1934 r. 1, Poślaniec Serca Jezusa 1926 r. 6, 1934 r. 21, 1935 r. 33, 1937 r. 20, Przewodnik Katolicki 1934 r. 3, 1935 r. 1, 1937 r. 1, Przewodnik Katolicki z Ameryki 1934 r. 1, Rycerz Niepokalanej 1926 r. 10, 1934 r. 20, 1935 r. 20, 1937 r. 20, Sprawa Katolicka 1935 r. 15, 1936 r. 15, 1937 r. 15, Życie i Praca 1934 r. 15; w 126 r. zaznaczono „proboszcz sprowadza”. *Kadziłto*: 1914 r. Mazur. 4. W 1937 r. Kierownik Stowarzyszeń 2, Mały Dziennik 50, Młoda Polka 5, Przyjaciół Młodych 2, Rycerz Niepokalanej 200. *Kleczkowo*: 1914 r. Mazur 7, Gazeta dla Kobiet 1926 r. 1, Gazeta Świąteczna 1926 r. 25, 1936 r. 11, Głos Eucharystyczny 1926 r. 1, Kółko Różańcowe 1926 r. 11, 1936 r. 13, Kółko Serafickie 1936 r. 1, Królowa Apostołów 1926 r. 24, Murzynek 1926 r. 10, Posiew 1926 r. 4, Przewodnik Katolicki 1926 r. 20, Poślaniec Serca Jezusa 1926 r. 40, 1936 r. 25, Rodzina Seraficka 1926 r. 3, Słowo Boże 1926 r. 48, Sprawa Katolicka 1936 r. 36, Życie i Praca 1926 r. 10, Zorza 1926 r. 7. *Łyse*: 1914 r. Mazur r. 1, Gazeta Grudziądzka 1934 r. 4, 1935 r. 4, 1936 r. 4, 1937 r. 2, Gazeta Świąteczna 1934 r. 4, 1935 r. 5, 1936 r. 4, 1937 r. 2, Mały Dziennik 1935 r. 5, 1936 r. 15, 1937 r. 5, Misje Katolickie 1936 r. 1, Młoda Polka 1935 r. 5, 1936 r. 5, Przewodnik Katolicki 1934 r. 5, 1935 r. 5, 1936 r. 3, 1937 r. 2, Przyjaciół Młodzieży 1936 r. 1, Posiew 1934 r. 1 Poślaniec Serca Jezusa 1935 r. 5, 1936 r. 5, 1937 r. 1, Poślaniec św. Antoniego 1935 r. 1, 1936 r. 1, Rodzina Seraficka 1935 r. 5, 1936 r. 5, 1937 r. 6, Róża Duchowna 1935 r. 1, 1936 r. 1, Rycerz Niepokalanej 1934 r. 180, 1935 r. 120, 1936 r. 100, 1937 r. 100, Sprawa Katolicka 1935 r. 110, 1936 r. 100, 1937 r. 85, Zorza 1934 r. 2, 1935 r. 2, Życie i Praca 1934 r. 105. *Myszyniec*: 1914 Mazur 3 i stara się powiększyć liczbę, ale powoli idzie, przyzwyczaili się do Gazety Świątecznej, Gazeta Świąteczna 1936 r. 10. *Nowa Wieś*: Gazeta Katolicka 1936 r. 104, Gazeta Świąteczna 1934 r. 6, 1935 r. 7, Młoda Polka 1935 r. 3, Poślaniec Salezjański 1935 r. 2, Poślaniec Serca Jezusa 1935 r. 3, 1937 r. 12, Przyjaciół Młodych 1935 r. 3, Rycerz Niepokalanej 1934 r. 30, 1935 r. 30, 1937 r. 50, Sprawa Katolicka 1934 r. 41, 1935 r. 40, 1937 r. 40. *Ostrołęka*: 1914 r. Mazur 3, 1926 r. ilość gazet dobrych 180, Dzwonek III Zakonu 1935 r. 60, Mały Dziennik 1934 r. 70, 1935 r. 120, Pochodnia Ser.

1934 r. 27, Posłaniec Serca Jezusa 1934 r. 26, Przewodnik Katolicki 1934 r. 162, 1935 r. 135, 1936 r. 84, 1937 r. 120 Rodzina Seraficka 1934 r. 82, Rodzina Szkaplerz 1937 r. 60, Rycerz Niepokalanej 1934 r. 117, 1935 r. 485, 1936 r. 260, 11937 r. 300, Straż Honorowa 1935 r. 72, Sprawa Katolicka 1934 r. 550, 1935 r. 560 1936 r. 550, 1937 r. 600, Życie i Praca 1934 r. 15 (w 1935 r. zaznaczono „te sprowadzają księża), w 1937 r. zaznaczono „i inne wydawane przez zgromadzenia zakonne”. *Piski*: Mazur 1914 r. 10, w 1931 r. Gazeta Grudziądzka 2, Prawda Katolicka 1, Rycerz Niepokalanej 2, Przewodnik Katolicki 30, Życie i Praca 5, i inne. *Zalas*: Dzienniczek Mały 1935 r. 2, 1936 r. 2, Echo Afryki 1935 r. 10, 1936 r. 10, Gazeta Grudziądzka 1934 r. 3, 1935 r. 9, 1936 r. 9, Mały Apostoł 1935 r. 10, 1936 r. 10, Murzynek 1937 r. 10, Plon 1937 r. 10, Posłaniec Serca Jezusowego 1935 r. 10, 1936 r. 10, Rycerz Niepokalanej 1935 r. 50, 1936 r. 50, Samoobrona 1935 r. 1, 1936 r. 1, Sprawa Katolicka 1935 r. 20, 1936 r. 20, Święteczność 1934 r. 4, 1935 r. 5, 1936 r. 5, Życie i Praca 1934 r. 18, 1936 r. 18 egz.³². Pisma te sprowadzali do parafii księża. Liczne były egzemplarze wydawane w diecezji łomżyńskiej: Życie i Praca oraz Sprawa Katolicka, a przychodzące spoza diecezji, głównie z ośrodków zakonnych: Gazeta Święteczna, Posłaniec Serca Jezusa, Rycerz Niepokalanej, Przewodnik Katolicki. Rozprowadzeniu po parafii takiej ilości egzemplarzy sprzyjały organizacje katolickie.

W formularzu wizyt biskupich i dziekańskich pytano też o prace nieprzychylną dla Kościoła katolickiego. Księża wymieniali następujące tytuły. *Dąbrówka*: Gazeta Chłopska 1926 jest, Głos Nauczycielski 1934 r. 4, 1935 r. 3, Kurier Poranny 1935 r. 1, Przegląd Łomżyński 1934 r. 6, 1935 r. 4, Wyzwolenie 1932 r. 1, Zielony Sztandar 1932 r. 1. *Kadzidło*: 1932 r. Przychodzą gazety lewicowe, jak: Wyzwolenie, Sprawa Chłopska, Przegląd Łomżyński i inne, niekiedy z Ameryki nadsyłają książki bezbożne. *Kleczkowo*: 1926 r. Wyzwolenie 3, Chłop Niezależny 5. *Łyse*: 1926 r. bezbożnych i bezwstydných książek nie

³² ArŁm, sygn. 10 k. 24, 157, 178, 179, sygn. 14 k. 28, 67, 114, 181, 188, sygn. 26 k. 230, sygn. 28 k. 21, 136, 159, sygn. 43 k. 190, 192, 208, 217, sygn. 47 k. 36, sygn. 49 k. 72, 86, 106, sygn. 53 k. 36, sygn. 54 k. 166, 180, 188, 255, sygn. 59 k. 99, sygn. 78 k. 61, 70.

ma, Front Robotniczy 1936 r. 4, 1937 r. 2, Gazeta Polska 1935 r. 5, Gazeta Warszawska 1935 r. 1, Ilustrowany Kurier Codzienny 1935 r. 2, Kurier Poranny 1936 r. 3, 1937 r. 2, Samoobrona 1935 r. 1. *Nowa Wieś*: 1934 r. wrogich nie ma, 1936 r. obojętnych 32, 1937 r. obojętnych 44. *Ostrołęka*: 1926 r. wrogich Kościołowi 8, Iskra 1934 r. 12, Dzień Dobry 1934 r. dużo roznoszą, 1935 r. kilkaset egzemplarzy szczególnie między robotnikami, Błyski 1935 r. 1, oraz inne „czerwonaki”, wrogich specjalnie nie ma, pisma katolickie znacznie powiększyły się, natomiast wypiera się brukowca, czerwonaki, szczególnie Dzień Dobry, 1936 r. zaznaczono: „w Ruchu” jest garść pism wrogich, stałych prenumeratorów nie ma, periodycznie ktoś kupi, w 1937 r. zaznaczono: w kiosku są lewicowe skrajne przysłane przez „Ruch”, dużo ich nie idzie, poszczególne numery dorywczo są kupowane. *Zalas*. 1926 r. Zorza 2, Świątkowsy 2, 1935 r. Kurier Poranny 2 egz.³³

STRZELEC. Dla organizacji katolickich konkurencyjną była organizacja „Strzelca”. W 1931 r. proboszcz z Ostrołęki informował Kurię o tym, że ludzie Strzelca proszą go o poświęcenia świątlicy. Pyta, jak ma w tym przypadku postąpić, jest bowiem patronem Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej Męskiej i Żeńskiej. Młodzież ta będzie widziała, że proboszcz na równi traktuje ich Stowarzyszenie na równi ze Strzelcem. Choć jest proboszczem dla wszystkich, musi jasno podkreślić znaczenie Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej, na której wychowaniu Kościół buduje swoją przyszłość, w przeciwieństwie do ideologii Strzelca, która bądź co bądź jest mglista, a właściwie żadna statutowo w stosunku do Kościoła katolickiego. Czy poświęcenie świątlicy Strzelca nie wpłynęłoby ujemnie na rozwój i prace proboszcza jako protektora Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej w Ostrołęce? Kuria Łomży poleciła proboszczowi odmówić poświęcenia świątlicy. W 1933 r. proboszcz z Kadzidła, pisał do biskupa o tym, że już nie sierżant czy jakiś tam instruktor, ale sam starosta z Ostrołęki zjechał do Kadzidła i w czasie Gorzkich Żali (nabożeństwo z wystawieniem Najświętszego Sakramentu) urządził w szkole, zaraz przy kościele, zebranie Strzelców

³³ ArŁm, sygn. 14 k. 28, 67, sygn. 26 k. 73, sygn. 28 k. 21, sygn. 43 k. 36 k. 192, 208, 217, sygn. 49 k. 86, 106, sygn. 53 k. 34 sygn. 78 k. 23, 70, sygn. 54 k. 166, 180, 188, 255.

i sołtysów z orkiestrą, odciągając wielu ludzi od nabożeństwa. W odpowiedzi na to pismo biskup zaznaczył, że proboszcz może zwrócić się z ambony do parafian z prośbą, aby w przyszłości nie brali udziału w zebraniach, które odbywają się w sposób przeszkadzający nabożeństwu w kościele. W 1933 r. proboszcz parafii z parafii Łyse informował biskupa o sytuacji Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej Męskiego, niedawno założonego, w swojej parafii. Policja i urzędnicy gminni byli u rodziców druhów, grozili zrobieniem protokołów karnych o ile nie wypiszą synów ze Stowarzyszenia. Kilku druhów zwolniono z pracy w tartaku za należenie do tej organizacji. Zarządzający państwowym tartakiem w Łyse, nadleśniczy Jan Milewski wzywał ojca jednego z druhów, domagał się, aby wypisał syna ze Stowarzyszenia a zapisał do Strzelca. W przeciwnym razie wyrzuci ojca z pracy i tak samo postąpi z innymi ojcami, którzy mają synów w Stowarzyszeniu. W odpowiedzi na to pismo biskup zaznaczył, że od rodziców i młodzieży nie można wymagać nadzwyczajnych ofiar. Należy jednak protokolarnie spisać zeznania rodziców i młodzieńców o groźbach policji i nadleśniczego. Kuria nie wykorzysta zeznań do publicznego użytku, ale fakty takie chce mieć w swoich aktach. W pół roku potem, w Łyse Komitet domu ludowego im. Marszałka Piłsudskiego zwrócił się do miejscowego proboszcza o poświęcenie tego domu i o przemówienie racji ich „święta”, Przystosobienia i Wychowania Fizycznego. Ksiądz pytał Kurie, jak ma w tym przypadku postąpić. Kuria nadesłała mu gotowy tekst odpowiedzi, mianowicie: Z zarządzenia władzy diecezjalnej w tym dniu obchodzi Diecezja Łomżyńska uroczystość jubileuszową odsieczy wiedeńskiej, tak jak przed dwoma tygodniami podałem do wiadomości parafian. Co się tyczy poświęcenia tego domu, muszę na razie powstrzymać się od tego aktu religijnego z następujących powodów: a) Nie jest ustalony właściciel tego domu, Komitet bowiem, który go postawił, jest czynnikiem zmiennym, b) W tym domu odbywały się zdrożne zabawy z nadużywaniem alkoholu oraz zebrania, na których miały miejsce wycieczki obradzające ciężko duchowieństwo katolickie, c) Osoby reprezentujące ten dom przeważnie nie spełniają swoich obowiązków wobec Kościoła. W 1934 r. proboszcz parafii Kleczkowo informował Kurie o tym, że podczas nabożeństwa w Kościele Strzelec urządzał ćwiczenia wojskowe. Ponadto gdy była zabawa Stowarzyszenia Młodzieży

Polskiej w Domu katolickim, zostali napadnięci i pobici przez Strzelców. W 1939 r. proboszcz z Myszynca powiadomił biskupa w Łomży o ulotkach w parafii, i przesłał egzemplarz. Bp Łukomski z kolei zwrócił się w tej sprawie do biskupa we Włocławku. Pisał, że na terenie diecezji łomżyńskiej masowo rozrzuca się ulotki, popierające Związek Strzelecki, podpisane przez ks. dyrektora Bronisława Placka, z diecezji włocławskiej. Ponieważ tekst i osoba podpisanego na ulotce nasuwają wątpliwości, prosi o wyjaśnienie. Biskup z Włocławka stwierdził, że ks. Placek w dobrej wierze występował w roli „kapelana Strzelca”, teraz wycofał się z tej akcji. Zapytany przez Kurie, kto go upoważnił do występowania w roli „kapelana” odpowiedział, że urząd ten przyjął mniemając, że nominacje wychodzą z Kurii Polowej za pośrednictwem Komendy Strzelca. Z tej korespondencji wynika, że władze kościelne zaznaczały różnice między organizacjami parafialnymi a Strzelcem. Sama młodzież podchodziła do tego nieco inaczej. W 1933 r. w parafii Czarnia po śmierci proboszcza, przy braku zainteresowania organizacją przez jego następcę, młodzież męska częściowo przeszła do Strzelca³⁴.

Na relacje między organizacjami parafialnymi i innymi oddziaływały wzajemne uprzedzenia bpa Łukomskiego i władz cywilnych. W 1932 r. starosta Kulikowski z Ostrołki pytał miejscowego dziekana, jak on przywita w kościele wojewodę białostockiego, jako „turystę” czy jako przedstawiciela władzy, to znaczy w komży, modlitwą i przemową. Dziekan zwrócił się w tej sprawie do biskupa. Ponieważ urzędnikom państwowym w diecezji łomżyńskiej zabroniono spotykania biskupa wizytującego parafia, pisał bp Łukomski, duchowieństwo nie powinno brać udziału w spotkaniach władz państwowych. Przeto duchowieństwo dekanatu ostrołęckiego nie weźmie udziału w przyjęciu u wojewody ani w zebraniach i bankietach dla niego urządzanych. Wojewoda może przybyć do kościoła prywatnie, jeśli będzie sobie tego życzył³⁵.

W 1938 r. bp Łukomski pisał do dziekana o tym, że w Kadzidle organizacje katolickie należące do Akcji Katolickiej nie są żywotne, natomiast działają organizacje świeckie, jak: Strzelec, Młoda Wieś, Koła

³⁴ ArŁm, sygn. 9 k. 106, sygn. 28 k. 85, sygn. 43 k. 89, 175, 183, sygn. 47 k. 187, sygn. 53 k. 130.

³⁵ ArŁm, sygn. 53 k. 147.

Gospodyń Wiejskich itp., ponadto Badacze Pisma św. rozrzucają ulotki antykatolickie³⁶.

OBCHODY ŚWIECKIE. Bp Łukomski był przeciwny używaniu słowa „święto” dla uroczystości cywilnych. W 1935 r. pisał, że coraz częściej obchody świeckie nazywa się „świętami”. Doszło już do tego, że prawdziwe święta kościelne zepchnięte zostały w cień przez „święta” wiosny, zimy, lasu, gór, mleka, dziecka, Polesia, sportów a nawet i zwierząt. To jest nadużycie. Należy odmówić udziału i osobnego nabożeństwa w obchodzie o nazwie „święto”. Jeśli urządzający obchód zastosują się do danego im wyjaśnienia i obchód ma się odbyć w dzień świąteczny, główne nabożeństwo należy odprawić na cześć święta katolickiego. To rozporządzenie powtarzał biskup kilkakrotnie³⁷.

Organizacje katolickie okresu międzywojennego były kontynuacją dawnych bractw i stowarzyszeń modlitewnych. W dekanacie ostrołęckim istniały Bractwa Różańcowe, Żywy Różaniec, Kółka Różańcowe, które skupiały liczne kobiety i mężczyzn w każdej miejscowości. Na ich bazie i przeważnie z ich członków w latach trzydziestych powstała Akcja Katolicka. Była to organizacja scentralizowana, bardzo nagłośniona, prawie do wojny w stanie tworzenia się, przy niezbyt dużej liczbie uczestników w porównaniu do dawnych organizacji katolickich.

³⁶ ArŁm, sygn. 26 k. 235.

³⁷ RULKD 1935 s. 62, 1837 s. 193, 1938 s. 114.

ŹRÓDŁA

1. Akcja Katolicka Diecezji Łomżyńskiej 1934, nr 3, s. 3. Czasopismo jest dostępne w Bibliotece Seminarium Duchownego w Łomży.
2. Archiwum Diecezjalne w Łomży (ArŁm), w Zespole: Parafie okresu międzywojennego, omawiane parafie posiadają sygnatury: Czarnia 9, Czerwin 10, Dąbrówka 14, Kadzidło 26, Kleczkowo 28, Lipniki 38, Łyse 43, Myszyniec 47, Nowa Wieś 49, Ostrołęka 53 i 54, Piski 49, Zalas 78.
3. Archiwum Diecezjalne w Łomży (ArŁm,) sygn. 9 k. 9, sygn. 14 k. 10, sygn. 28 k. 9, 17, 107, sygn. 38 k. 23, sygn. 43 k. 9, sygn. 47 k. 172, sygn. 49 k 31, 9, sygn. 47 k. 9.
4. Rozporządzenia Urzędowe Kurii Diecezjalnej (skrót: RUŁK D) 1934, 1936
5. Rozporządzenie Urzędowe Kurii Diecezjalnej 1927.
6. Zdaniewicz W., *Akcja Katolicka*, w: *Historia katolicyzmu społecznego w Polsce*, Warszawa 1981.

SUMMARY

His article of the information of Catholic organizations activities in Ostrołęka deanery. The censorship includes time from 1925 – the beginning of Lomzynka diocese to 1939 – the outbreak of World War II. The materials are based on the documents which are situated in the Diocese Archives in Lomza. Among numerous organizations there are: The Rosary Fraternity, The Associations of Rosary Members (The Living Rosary), The 3rd Franciscan Order, The Associations of Polish Young People and the other Catholic Associations.

The author makes a reference to secular customs the also discusses some educational problems and mentions about reading the press, not only Catholic.